

ผ้าหัวคลือก

พิชัย แก้วขาว
วิทยาลัยเทคนิคปีตานี

หัวคลือกเป็นชื่อหนึ่งใน
ภาษาฯ ซึ่อที่กันปักน้ำได้ใช้เรียก
มะม่วงหินพานด์ ซึ่งพันธุ์ไม้ชนิด
นี้ปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันทั่วไป แต่
เดิมเป็นพันธุ์ไม้พื้นเมืองของทวีป
อเมริกาใต้และบรasil เป็นพืช
ตระกูลเดียวกับมะม่วงในวงศ์
Anacardiaceae มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า Anacardium Occidentale L. หรือ Acajuba Occidentalis Gaerth. ชาวโปรตุเกส
ได้นำเข้ามาปลูกขึ้นในเอเชียตาม
พื้นที่หายฝังของอินเดีย เมื่อประ-
มาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ส่วน
ประเทศไทยราชวงศ์แพะรัชนาภิเษก
น้ำยาพร้อมฯ กับย่างพาราใน
สมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตน-
โกสินทร์ (พ.ศ.๒๔๘๓-๒๔๙๙)
โดยปลูกกันเพื่อทรายในภาคใต้
ตอนล่างก่อน แล้วจึงแพะร้าย
ไปยังภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

เมื่อเข้ามาใหม่คงจะไม่มีใคร
ตั้งชื่อเป็นภาษาไทย เนื่องจากเป็น
พืชที่ผลมีรูปร่างแบลกประหลาด
ดูซับกลยะ ไร้รอย ไม่มีลักษณะ
เหมือนกับผลไม้อื่นใดที่มีอยู่แล้ว
ในเมืองเราเลย ผลไม้อ่อนเมล็ดอยู่

๗๖ ภูสุมิลล

มะม่วงหินพานด์

ภายในของผล แต่นี่แม้ลีดกลับมา
โผล่ห้องดีดอยู่น่องออกผล ไม่ร้าวพิช
หรือสัดวันได้ที่มีรูปร่างผิดไปจาก
ธรรมชาติที่ศิลปินได้คิดค้นขึ้นจาก
จินตนาการแล้วนำมานำเล่า มาเขียน
หรือแกะสลัก เอกสารฉบับเดิมขึ้น
 เช่น วงศ์ ครุฑานาค กินรี ถ้าเป็น
จำพวกพืชก็จินตนาการให้ผลลูก
ออกผลเป็นผู้หญิงสาวสาวห้อย
ระย้าเดินไปหมุดทุกถิ่นก้านและ
รากในนามของไม้บริสุทธิ์ หรือ
นักจะลีผล สัดวันและพิชเหล่านี้เมื่อ
คิดฝันออกมาก็ให้มีรูปร่างผิดแยก
แบลกประหลาดพิสิกพิลัน ไม่
สามารถที่จะหาดูด้วยริบจากโลก
นี้ได้ เราจึงยกให้เป็นพืชเป็นสัตว์
ในป่าหินพานด์ไปเสียเลย พันธุ์ไม้
ตระกูลมะม่วงจากอเมริกาได้ชนิด
นี้ก็เช่นกัน เมื่อออกผลไม่เหมือน
พืชอื่นใด ดูแล้วรู้สึกผิดๆผิดๆ
เราจึงนานนานให้เป็นมะม่วง

แห่งป่าหินพานด์ หรือ มะม่วง
หินพานด์ไปชื่นเดียวกัน จึงพอให้
รู้ที่มาของชื่อนี้พอเป็นสังเขป ผู้
เขียนขอสรุสรวบยุท่า�ผู้ให้ชื่อนี้
เป็นคนแรกที่ทำน้ำได้คิดตั้งชื่อให้
กับพันธุ์ไม้นี้ได้อย่างเหมาะสมยิ่ง
แต่ชื่อนี้สันนิฐานว่าคงมีขึ้นใน
ระยะหลังจากที่พืชชนิดนี้ได้แพร่
พันธุ์เข้าสู่ภาคกลางของประเทศไทย
ไทยแล้ว

ในการได้แนะนำหินพานด์
นี้ชื่อเรียกในแต่ละท้องถิ่นต่างๆ
กัน หลายชื่อหลายภาษา เช่น กาหย
กาซี ชาโนห์ บาร์ว์ แล็ดล้อ
กะแดแร และหัวคลือกชื่อ กานู
กานี ชาโนห์ และบาร์ว์นี้แต่เดิม
สันนิฐานว่ามาจากคำเดียวกันทั้ง
หมด คำศัพตราเจร์สุทธิวงศ์ พงศ์
ไพบูลย์ ท่านได้เขียนอธิบายไว้ใน
หนังสือหลักภาษาไทย* ไว้ดังนี้
“กาหย” คำนี้เดิมเป็นภาษาโปรตุเกส

ก้า Kajus หมายถึงม่วงหินพานด์ ในมลากูอง บางที่เรียก Jugus และเพี้ยนเป็น Jaghus แล้วเพี้ยน เป็น วบุส ในบางดินของภาคใต้ จึงเพี้ยนเป็น ยาร่วง

มาตรฐานคำว่า ยาร่วง จาก นิทานของชาวบ้านดูบ้าง ผู้เล่าคือ นายแคง บอดเพชร อายุ ๗๒ ปี บ้านมะปรางมัน หมู่บ้านอน อ.โภค พิธี จ.ปัตตานี แม้ว่านิทานจะเล่า แบบลากเข้าวัด ก็ถือเสียว่าเป็น การลากไปทำนุญสร้างกุศลกีเด็ก กันนะครับ ท่านว่าคำว่าบาร่วงนี้คง เอาอย่างจากนิทานเรื่องพระร่วง เนื้อเรื่องของนิทานซึ่งกล่าวถึง พระร่วงผู้มีวิชาลักษีชั้นยิ่งนัก จะพุดจาว่า ก้าวถูกในเรื่องใด ๆ ก็ นักจะเป็นไปตามคำก้าวถูกของพระ ร่วงไปทุกอย่าง ไม่ว่าจะให้เป็น หรือตาย แม้ขอมคำดินท่านพูด เล่น ๆ ซังกากยเป็นหินมาจนกระ ทั้งบันนี่ปลาเนื้ออ่อนชนิดหนึ่งด้วย เล็ก ๆ เนื้อปลาใส่จืดอย่างแก้ว มองเห็นล้ำใส่และถูกใจดีคลอดทั้ง ตัว เหตุกิดจากพระร่วงท่านทาน ปลา เมื่อเนื้อปลาหมด เหลือแต่ ก้าว ท่านโยนก้าวปลาบนลงไปใน แม่น้ำพร้อมกับร้องสังวา่า เจ้าจง เป็นปลาขึ้นมาใหม่เด็ด ก้าวปลา นั้นก็กลับมีรีดขึ้นในทันใดและ ได้แพร่พันธุ์ไปทั่วท้องน้ำ ชาวบ้าน เลยเรียกปลาชนิดนี้ว่า ปลาก้าว พระร่วง หรือ ปลาพระร่วง มาจนทุกวันนี้ ครั้งหนึ่งพระร่วง ท่านเข้าไปเพื่อถือสัตว์แล้วกิดป่วย ท้องถ่ายหนักขึ้นมา ท่านก็เลยไป ทำกิจเสียที่โภนไม้ ในครั้งนี้ในบ้าน ยังไม่มีกระดายชำราบใช้ การที่จะ ชำราบได้เขาจะมีไม้ไผ่เหลาเป็นซี่

เล็ก ๆ ให้แบนและบางข้าวประ น้ำพานหนึ่งคืนไว้สำหรับบุพาระใน เรื่องนี้ โดยเฉพาะไม่น้ำคุณโบราณ เรียกว่า “ไม้บุดเก้ง” พระกิจสูงชี้ แล้วชาวบ้านบ้านคนดานบ้านนอก ซึ่งใช้กันอยู่ทั่วไป เพื่อกวนเลิกใช้ เมื่อมีกระดายหนังสือพิมพ์และ กระดาษชำราบภายในท้องตลาด เมื่อ ประมาณ ๓๐ ปีที่ผ่านมา ซึ่งคงใช้ กันอยู่ ช่วงเข้าพรรษาชาวบ้าน ซึ่งเหลาไปถาวรท่านเป็นมัด ๆ ร่วมกับไม้สีพื้นและบริหารอื่น ๆ ข้อนกลับมาเรื่องพระร่วงอีกรั้ง ในวันนั้นบังเอิญพระร่วงท่านมิได้ พานไม้บุดเก้งไปด้วย ท่านเก็บปัญหา เฉพาะหน้าโดยหักเอกสารก็ไม่ที่ห้อย กิ่งลงมาข้างตัวท่านอาจมาชำรา แทนไม้บุดเก้งแล้วโยนทิ้งไปพร้อม กับท่านได้สั่งไปว่าเจ้าจะงอกขึ้นมา ก็ไม่ขึ้นเมื่อได้รับวิชาลักษีจาก พระร่วงก็กลับงอกขึ้นมาเป็นต้น สับสายพองศ์พันธุ์มาจนทุกวันนี้ และเป็นต้นไม้ที่มีอยู่จริง ๆ ชาว บ้านเรียกไม้ชนิดนี้ว่า ไม้เก้งหรือ “ไม้บุดเก้งพระร่วง” บางไม้ชนิดนี้ เมื่อไรไปตัดฟันที่ลำต้นไม่ว่าจะ เป็นส่วนใด ๆ เมื่อยางหรือน้ำเลี้ยง ซึ่งออกมายังมีกลิ่นเหม็นเหมือนเช่น “ไม้มีดิต” ขนาดเมล็ดวันเดียว ละ วงใหญ่ที่รอตัดฟันไม้บุดเก้งมา ใหม่ ๆ ไม่ล้างให้ดี นำไปหั่นผัก หรือเลือนเนื้อ ทำอาหารไม่ออกให้ แม่ครัวรู้ คงจะมีการเทแกงและ โยนหน้าอีกันไปบ้าง พันธุ์ไม้ชนิดนี้

•สุทธิวงศ์ พงษ์พาบุญ, หลักภาษาไทย พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ครั้งที่ ๖, ๒๕๑๖ หน้า ๓๘

ใช่จะไม่ดีไปเสียหมด ส่วนเด็กนี้ คนโบราณจะตัดเอาเก็บเล็ก ๆ มา ผูกแขวนไว้กับคอของสัตว์เลี้ยง ต่าง ๆ เช่น หมู วัว ควาย แพะเกะ ท่านบอกว่า สัตว์เหล่านั้นจะไม่มี การเจ็บไข้ได้ป่วยจากโรคราด จะจริงเท็จอย่างไรซึ่งไม่มีใครคิด พิสูจน์คุณ

กลับมาข้างเรื่องของถูกบาร่วง วันหนึ่งพระร่วงได้ไปนอนพักผ่อน ได้ดันไม้นี่ ซึ่งในขณะนั้นกำลังผล ดอกออกผลอยู่ตีมีดัน ท่านคงนอน หายอยู่กระนัง (ผู้เสียบ) เพ้ออยู่ ท่านเหลือบไปเห็นเมล็ดของผลไม้ นี้กำลังจะหลุดร่วงออกจากผล ท่านก็เลยร้องความไปว่า “อ่าร่วง” เมล็ดของผลไม้ชนิดนี้ก็เลยห้อยติดอยู่ ที่กันของผลตัวบาราลักษีของ พระร่วงมาจนทุกวันนี้ คำว่า อ่า ลื้นคนได้จะออกเสียงเป็น ยา เช่น อ่าไปออกเสียงเป็นยาไป อ่าทำ ออกเสียงเป็นยาทำ อ่าร่วงก็เสียง เป็นยาร่วงไป

คำว่าแล็ลล่อ ก้านนีบัมเรียก กันในท้องที่จังหวัดสระบุรี คำ กอกจะเรียกกระแสแม่น้ำที่น้ำพานด์ ว่าแล็ลล่อ แล็ลลันเพี้ยบนำจาก เมล็ด (คนให้จะออกเสียงของคำว่า เมล็ดเป็นเมล็ด) ส่วนคำว่าแลลล่อ มีความหมายเหมือนกันคำว่า โพล ดังนั้น แล็ลล่อ ก็คือ เมล็ดล่อหรือ เมล็ดโพลล่อกันนั่นเอง

กะแตแระหรือกะแตแระ ก้านนี้เป็นภาษาลากูพื้นเมือง (แต แระ) ซึ่งพื้นของบุลลินในจังหวัด ชายแดนภาคใต้เรียกชื่อของ แม่น้ำที่น้ำพานด์กันมากที่สุด ก้า คำนี้ซึ่งไม่ทราบความหมายและ ที่มาของคำ ท่านผู้ได้ทราบกรุณา

ช่วงชื่นอุ่นให้ทราบจักของพระคุณ
เป็นอย่างสูงมาก ๆ ที่นี่ด้วย

หัวคลือก คำนี้ใช้เรียกชื่อ
มะม่วงหิมพานต์กันมาก พอพอกัน
คำว่าบาร์วนในกลุ่มไทยพุทธใน
ภาคใต้ตอนล่าง* คำว่าหัวคลือกนี้
มีความเป็นมาอย่างไรทำไม่เจริญ
ว่าหัวคลือก จึงเป็นเรื่องเล็ก ๆ
น้อย ๆ แต่ก็นาสนใจ คลือกเช่น
แบบนี้จะใกล้เคียงเดิมมากที่สุด
นักวิชาการบางท่านฟังดูแล้ว
เป็นสำเนียงทองแคร์มากเกินไป
ท่านถือเป็นน้ำไปขุมทองเสบี เสียงก็
เสียงออกมากเป็น ครรค หรือ หัวครรค
ไป เมื่อออกรสเป็นครรคบางท่านถือ
เที่ยวต้นห้าครรคที่ใช้คำน้ำพริกตาม
ส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ จนกระหั้ง
พับโดยที่คุณอันนิกไม่ถึงว่าจะมี
ครรคอยู่ที่ก้นของผลไม้ดังกล่าว
ท่านบอกว่าอ้านมาอุดไม่นิ่มมา
(ผลที่สุกของ) ยกเอ้าด้านที่ติด
เมล็ดขึ้นเอ้าด้านขี้วผลลงข้างล่าง
แล้วปลิดเอามาเมล็ดออกทิ้ง ที่ก้น
ของผลที่เคยเป็นขี้วิชเมล็ดจะมี
ลักษณะบุ่มเป็นแท่งคล้ายปากครรค
ก็เลขสรุปว่าเนื่องจากเมล็ดนั้นอยู่
บนครรคนั้นเอง จึงเรียกว่า ลูกหัวครรค
ในความคิดส่วนตัวของผู้เขียนว่า
ถ้าเป็นเช่นนั้น มันอาจจะเรียกว่า
ลูกปากครรคมากกว่า เพราะดูจาก
ตัวครรคที่ใช้คำน้ำพริกจริง ๆ ไม่
สามารถที่จะชื่นอุกได้ว่า หัวของ
ครรคอยู่ที่ส่วนใด แต่ถ้าเป็นปาก
ครรคละก็ไม่ว่าจะเป็นคนดัดหรือ
คนอดคงจะซื้อได้ถูกที่แน่ ๆ แต่
ความหมายของท่านก็มีเหตุผลที่ดี
เช่นกัน

ท่านศาสตราจารย์ สุธิวงศ์
พงศ์ไพบูลย์ได้เขียนอธิบายคำว่า

๗๙ รุสมัย

ลูกหัวคลือกไว้ในหนังสือ หลัก
ภาษาไทย เล่มเดียวทั้งหน้า ๓๖
ไว้ดังนี้

“ลูกหัวคลือก (Buah jambu
golok) = มะม่วงหิมพานต์”

“คำว่า golok เป็นมีดชนิด
หนึ่งมีด้ามวงอเพราเมล็ดมะม่วง
หิมพานต์มีรูปเหมือนด้ามมีดนี้
บางคนจึงเรียกมันว่าหิมพานต์ว่า
หัวคลือก”

ผู้เขียนขอสนับสนุนคำอธิบาย
ของท่านและได้นำภาพมีดคลือก
มาปรับใช้เพื่อจะได้เห็นชัด
เจนอีกชั้น แต่ก่อนที่รู้จักหัวคลือก
ก็ต้องมารู้จักมีดคลือกก่อน

มีดคลือก เป็นมีดหนึ่นใน
โบราณชนิดหนึ่ง ใช้งานอันเกิด
ประสงค์ ดั้งเดิมเป็นอาวุธป้องกัน
ตัว ใช้ตัดฟันเพื่อถางต้นไม้ขนาด
เล็ก ๆ ใช้สำหรับเนื้อสัตว์ตลอด
จนเป็นมีดทำครัวชั้นเดียวกับมีด
อีตีหรือปังค์ มีดนีกันในท่องถิ่น
มีใช้กันทุกครรภ์เรือนในภาคใต้
จนจำรูปลักษณะและชื่อได้ไม่ว่า
เด็กหรือผู้ใหญ่ (สมัยก่อน) ทั้ง
ไทยพุทธและมุสลิมแต่เดิมสันนิษ
ฐานว่า กงประดิษฐ์ชื่นใช้ในกลุ่ม

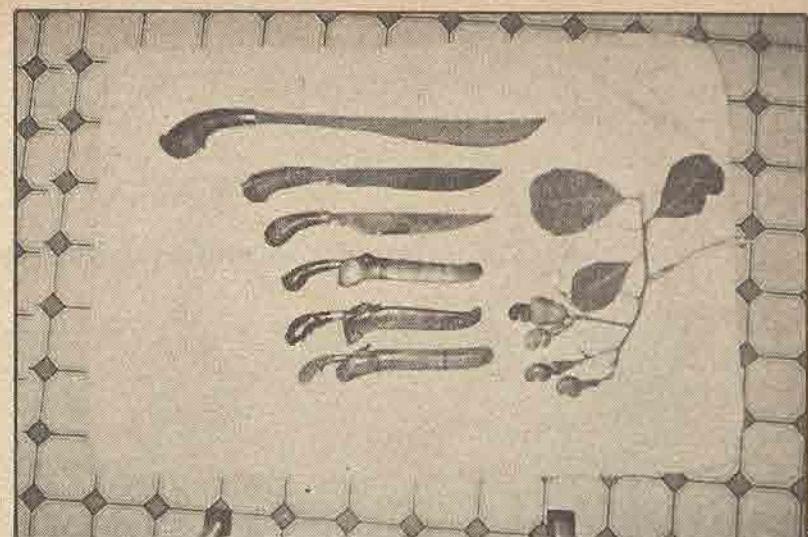
ชาและมลายุก่อน จึงเรียกชื่อ
มีดชนิดนี้ว่าปีชาวนอเลาะก์ หรือ
惚เลาะก์ (Golok) ต่อมาได้เพิ่ม
หลาบเข้ามาในกลุ่มชาวยาไทยใน
ภาคใต้และยังคงเรียกชื่อมีดชนิดนี้
ทับศัพท์เดิมอยู่ แต่เสียงได้เพิ่ม
ไปบ้างจากอเลาะก์ ลีกaly เป็น
คลือกหรือคลอกไป มีดชนิดนี้นิยม
ออกแบบให้ด้ามถุงคล้ายเมล็ดถั่ว
หรือด้ามเป็นพกมาตั้งแต่ก่อต้น
แล้ว ก่อนที่หัวร่องจะนำเมล็ดพันธุ์
มะม่วงหิมพานต์เข้ามาในแถบนี้
ในสมัยต่ออาณาจักร

การออกแบบด้ามนี้มีดคลือก
ก็มีหลาบ ๆ รูปเบน ทุกแบบจะ
ถูกออกแบบมีดหนึ่นภาคใต้ทั้งนั้น
แต่แบบที่นิยมแพร่หลาบมากที่สุด
คือด้ามที่แกะสลักเป็นรูปหัวช้าง
ส่วนหัวสัดวัน ๆ ก็มีบ้างแต่ก็ไม่
ก่อ尼ยม เช่น หัวนก หัวจะระเข้
หัวงู หรือแม้แต่หัวใจเพชรที่มี
เหลืองจากนิยมออกแบบด้ามนี้ด้วย
กริชให้เป็นรูปหัวสัดวันในแถบ
นี้จึงเรียกด้ามนี้ว่า หัวมีด เสิง
มากกว่าด้ามมีด ด้ามกริชที่แกะ
สลักเป็นรูปคล้ายลูกไก่ที่เรียกว่า
กริชหัวลูกไก่ ด้ามกริชที่แกะ

เป็นรูปหนังกระเบื้องเรียกว่า กระช
หัวพังค์ ส่วนด้านมีดคลือกที่เช่น
กัน จะเรียกว่า หัวมีดคลือกหรือ
หัวคลือก

หัวมีดคลือกที่เป็นรูปหัวช้าง
เป็นแบบที่นิยมมากกว่าแบบอื่น ๆ
หัวช้างดังกล่าวพื้นท้องมุสลิมบาง
ท่านบอกว่าเป็นหัวของกษัตริย์
(นกสิงห์=นกหัวสีลิงค์) แต่ชาว
ไทยพูดสนับสนุนเรียกหัวคลือก
แบบนี้ว่าหัวคลือกแบบหัวช้างชุงวง*
ในสมัยโบราณหัวคลือกจะมีรูปว่าง
เป็นหัวช้างอยู่ขัดเจน (ดูรูปที่ ๑)
แต่ระยะหลัง ๆ มาเนื่องจากช่าง
ไม่มีฝีมือหรือไม่มีเวลารูปของ
หัวช้างที่ทดทายกล้ายเป็นรูปทรง
ที่ถูกงอกด้ามเม็ดตัวไป และหัว
คลือกแบบนี้เองที่เป็นที่มาของคำ
ว่า ถูกหัวคลือก

เนื่องนำเนิดพันธุ์เข้ามา
ใหม่ ๆ เนื่องจากเป็นไม้ด่างถิน
ซึ่งไม่มีครรภ์จักหน้าตาของต้น ใน
ดอกหรือผลว่าเป็นอย่างไร คงเห็น
แต่เนิดพันธุ์เพียงอย่างเดียว ตาม
คนที่นำเนิดมาให้ก็ไม่รู้จะเรียก
ชื่อว่ากระไรดี หรือจะให้ชื่อหลัง
จากที่ปลูกชนดันไม่นี้ให้ผลออก
มาแล้ว ถูก ๆ ไปเมื่อตีที่ผลออก
นานอกผลมีลักษณะซี่ ๆ งอ ๆ
คล้ายหัวมีดคลือก ที่ชาวบ้านใน
สมัยนั้นใช้กันอยู่ประจაในชีวิต
ประจำวันทุกครัวเรือนจนจำรูปไว้
ได้จนฝังใจ ถึงเลยเรียกว่าถูกหัว
คลือกไปเสียเลย ส่วนผลนั้นเปรียบ
เหมือนใบมีดหรือฝักของมีดคลือก
(ดูรูปที่ ๒) หัวคลือกนั้นเป็นสำเภา
สั้น ๆ แบบลิ้นคนใต้ จะให้เข้าใจ
ความหมายได้ง่ายถ้าท่านเรียกว่า
ถูกหัวมีดคลือก หรือถูกด้านมีด

หัวมีดคลือก (ด้าน) ที่มีรูปลักษณะใกล้เคียงกับถูกหัวคลือก

คลือก ซึ่งเป็นความหมายเดียวกัน
กับคำว่า ถูกหัวคลือกของคนเมือง
ได้นั้นเอง

พันธุ์ไม้ที่เป็นพืชสารพัด
ประโยชน์ ทุกส่วนของมันใช้
ประโยชน์ได้หมด ยอดอ่อนทำเป็น
ผักจิ้นน้ำพริก ผลใช้เป็นอาหารได้
ทั้งคนและสัตว์ เนื้อในเม็ดใช้ทำ
เป็นอาหารหวาน ราชาเพงมาก
บางจากเปลือกของเม็ดนี้ถูกทิ้ง^{*}
เป็นกรรมเมื่อสักด้วยการดอกอ้อให้
เป็นน้ำมันผสมสีเข้มดี ยางจาก
ลำต้นนำมาต้มกับน้ำเปล่า ทำเป็น
กาวน้ำได้ดี ลำต้นใช้ทำฟืนหรือเผา
ด่าน คุณภาพสูงกว่าไม้ยางพารา
และพันธุ์นี้ ๆ ก็คือ เมล็ดของลำต้น
ใช้ทำกระเช้าได้อร่อยดีไม่แพ้ไม้
เกียง ทั้งต้นใช้ประโยชน์ได้หมด
ล้วน ที่ดินกร้างว่างเปล่าปลูกพืช
อื่นไม่เจริญ ปลูกหัวคลือกสนับสนุน
ประมาณ ๗-๘ ปีให้ผล ที่ดินของ
ท่านที่ไม่สามารถทำประไบร์ชัน
อย่างอื่นได้ ไม่กองปลูกหัวคลือก
ดูบ้างหรือคงจะดีกว่าปล่อยให้ว่าง
อยู่เปล่า ๆ นะ

*บางท่านว่าผลที่ถูกนี้เสียเหลืองจะเรียก
ว่า ถูกหัวช่วง ส่วนอีกด้วยเรียก หัวคลือก
บางครั้งจะเรียกควบกันไปเป็น ยาร่วง
หัวคลือก หรือหัวคลือกยาร่วงกันนี้ผู้เชี่ยวชาญ

* พเชอันทอง เท่งจาย ศ.เมียน ๙.
สะบ้าย้อย อ.สงขลา

เอกสารอ้างอิง

๑. สถาบันทักษิณคดีศึกษา, สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, พ.ศ. ๒๕๒๕, เล่ม ๑, หน้า ๒๗๔-๒๙๒.
๒. สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, หลักภาษาไทย, พิมพ์โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิช, กรุงที่ ๖ ๒๕๑๖ หน้า ๓๕, ๓๖
๓. พิชัย แก้วขาว, มีดเหน็บในปีตานี, วารสารรัฐสมิลล, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๒๕, หน้า ๘๗

แสดงวิวัฒนาการของหัวค้อนแบบข้างช่วงอันเป็นที่มาของคำว่า
สุกหัวค้อน

